

Column 'Wat is rechtvaardig?' Uitzending 7 februari 2019

Aan de rand van ons dorp stond eeuwenlang een klooster, dat in de moderne tijd begon leeg te lopen. De gebouwen kregen een nieuwe bestemming: de paters vertrokken, en alcoholverslaafden namen hun intrek voor ontwenningsskuren. Dit laatste viel niet bij iedereen in goede aarde, want: "Die zatlappen worden in de watten gelegd van onze belastingcenten, terwijl wij voor onze kost hard moeten werken."

Het rechtvaardigheidsgevoel van deze protesteerders, niet te verwarren met protestanten, liet hier geen ruimte voor solidariteit. Mijn tegenargument was meestal: het zal je eigen kind maar wezen met een alcoholprobleem, probeer je dat eens voor te stellen.

Ik moest aan deze oude geschiedenis denken naar aanleiding van recente discussie over pensioenen, of eigenlijk elke discussie over pensioenen. Mensen die hun eigen pensioen moeten opbouwen, dat wil zeggen zelfstandigen met of zonder personeel, verzuimen soms om daar voldoende voorziening voor te maken. Daardoor hebben ze later naast hun AOW geen of maar een schijntje aan aanvullende uitkering.

Hoe reageren we daarop: zeggen we dat ze de consequenties van hun eigen domme beslissingen moeten aanvaarden? Of strijken we de hand over het hart en verhogen we de AOW, maken sommige voorzieningen gratis, of iets dergelijks? In het algemeen zullen vooral VVD-stemmers het eerste standpunt innemen, en vooral SP-, Groenlinks- en PvdA-stemmers het laatste; anderen zitten daar dan tussenin. Dat zegt in alle gevallen hun rechtvaardigheidsgevoel.

Ik heb zelf een uitgesproken voorkeur voor één van die standpunten, maar zie ook een zekere logica in het andere standpunt. Hier zien we twee botsende opvattingen van rechtvaardigheid, die in verkiezingstijd een veel grotere rol zouden moeten spelen dan de persoon van de lijsttrekker.

Iets soortgelijks zien we bij het erfrecht. Het lijkt logisch en rechtvaardig dat iemand met haar of zijn spaargeld kan doen wat hij of zij wil, bij voorbeeld het nalaten aan erfgenamen. Maar als gemeenschap beschouwen dit wel als inkomen voor de begunstigde, waarover we belasting heffen.

Sommigen vinden dat laatste weer zó onrechtvaardig – of zijn zó onsolidair naar de maatschappij, zeggen anderen – dat ze de erfenis al bij leven schenken respectievelijk ontvangen. Daarom gaan discussies over de hoogte van erfbelasting altijd door, en verandert de hoogte ervan naar gelang de politieke partijen die aan de regering zijn. U als kiezer hebt daar dus invloed op.

Op één terrein lijken we intussen in dit land een stille overeenstemming te hebben, en dat is de gezondheidszorg. We zijn het er vrijwel allemaal over eens, dat die goed en toegankelijk moet zijn voor iedereen. Zelf heb ik bijvoorbeeld vele malen meer aan ziektekosten opgemaakt dan ik ooit zou kunnen terugverdienen – ik ben gepensioneerd, verdien dus niets meer, maar consumeer nog steeds heel wat cardiologie. Toch heb ik nooit een schijntje van protest daartegen gehoord, ook niet in theorie, ook niet in bladen of kranten.

De mensen van mijn dorp zijn uiteraard gewend geraakt aan de alcoholverslaafden in het voormalige klooster. Dat bleken namelijk heel gewone mensen te zijn, die de plaatselijke middenstand op bescheiden wijze ondersteunden – ja, helaas af en toe ook een kastelein.

Dit laatste stuitte op grote afkeuring, maar die werd niet meer gegeneraliseerd naar álle afkickers. Zéker niet, toen daar ook een paar autochtone dorpsbewoners en zelfs plaatselijke bekendheden tussen kwamen te zitten.